

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

*”Det hade varit roligt att se hur hon ser ut
i alla fall...”*

En kvalitativ intervjustudie av långvarigt ekonomiskt utsatta
barnfamiljer

Johanna Oremo och Hanna Åbom Sundin

2017

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet

Handledare: Pär Grell, Sven Trygged
Examinator: Pia Tham

Abstract

In this study, we have examined if and how parents who receive financial support from the social services experience that their children are being affected by financial stress, as well as whether the parents experience that they are given satisfactory support from the social services. Empowerment and Sense of coherence were used as a theoretical framework to analyze the results. Interviews with three informants who all were receiving financial support at the time, and have at least one child below the age of 18 in their custody were performed. The parents were devising strategies attempting to give the children the experienced of a better financial situation, in order to protect them from being adversely affected. The conclusion is that all informants experienced a lack of support from the social services. Further results show that the parents experienced that their children were adversely affected by financial stress, especially when comparing themselves with other children. Further the results show that the parents develop their own strategies in order to protect the children from being affected by financial stress. These strategies are for example to draw the children's attention away from the family's economic issues and to ignore their own basic needs to be able to give the children more varied opportunities.

Keywords: Financial stress, family, social services, empowerment, sense of coherence

Sammanfattning

I denna studie har vi undersökt hur föräldrar som uppbär försörjningsstöd upplever att barnen påverkas av den ekonomiska utsattheten. Vidare undersöktes på vilket sätt föräldrarna upplever att de får stöd från socialtjänsten till att förändra den ekonomiska situationen. Empowerment och KASAM har använts som teoretisk referensram för att analysera resultatet. Studien har genomförts genom kvalitativa intervjuer med 3 informanter som alla uppbär försörjningsstöd och har barn under 18 år i hemmet. Resultatet visar att föräldrarna upplever att barnen påverkas negativt av den ekonomiska situationen, främst i relation till andra barn då barn jämför sig mycket med varandra. Resultatet visar även att föräldrarna skapar egna strategier för att skydda barnen från att påverkas negativt, dessa är bland annat att avleda uppmärksamhet från den ekonomiska situationen samt att föräldrarna bortser från egna basala behov för att istället erbjuda barnen fler möjligheter.

Nyckelord: Ekonomisk utsatthet, familjer, socialtjänst, empowerment, KASAM.

Förord

Vi vill börja med att rikta ett stort och hjärtligt tack till våra informanter som ställde upp och blev intervjuade om ett ämne som är känsligt och som kan vara svårt att dela med sig av. Ett stort tack också till våra två handledare Sven Trygged och Pär Grell som på ett engagerat sätt har väglett oss och stöttat oss genom detta examensarbete. Vi som skrivit detta arbete heter Johanna Oremo och Hanna Åbom Sundin, vi har båda deltagit i uppsatsens samtliga delar. Vi har planerat studien, utfört intervjuerna, transkriberat, analyserat, diskuterat och skrivit uppsatsen gemensamt.

1. Inledning	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Centrala begrepp	2
1.3.1 Försörjningsstöd	2
1.3.3 Inkomstprövning	3
1.3.4 Fattigdom	3
1.3.5 Barnperspektiv	4
1.4 Uppsatsens disposition	4
2. Tidigare forskning	5
2.1 Sökprocess	5
2.2 Fattigdom	5
2.3 Ekonomisk utsatthet som riskfaktor för barn	6
2.4 Bemötande, en viktig del	7
3. Teoretiska utgångspunkter	7
3.1 Empowerment	7
3.2 KASAM	8
4. Metod	9
4.1 Forskningsdesign	9
4.2 Urval	10
4.3 Tillvägagångssätt	10
4.4 Analysverktyg	11
4.5 Uppsatsens trovärdighet	11
4.6 Generaliserbarhet	12
4.7 Etiskt ställningstagande	12
5. Resultat och Analys	13
5.1 Kort beskrivning av intervjupersonerna	14
5.1.1 Intervjuperson 1 (Sara)	14
5.1.2 Intervjuperson 2 (Carolin)	14
5.1.3 Intervjuperson 3 (Tara)	14
5.2 Stöd och hjälp till att förändra den ekonomiska situationen	15
5.3 Analys	17
5.4 Påverkar den ekonomiska situationen barnen?	18
5.5 Strategier för att hantera den ekonomiska situationen	20
5.6 Analys	21
5.7 Arbete för att stärka KASAM i empowerment-arbete?	23
6. Diskussion	25

6.1 Resultatdiskussion	25
6.1.1 Relationen mellan socialarbetare och klient	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.1.2 Påverkas barn av att leva i hushåll som uppbär försörjningsstöd?	26
6.1.3 Att stärka KASAM i mötet med klienter	26
6.2 Metoddiskussion	27
6.3 Förslag till vidare forskning	28
7. Referenser	29
8. Bilagor	31
8.1 Intervjuguide	31
8.2 Informationsblad Socialtjänsten Kommun A	35
8.3 Informationsblad Socialtjänsten Kommun B	36

1. Inledning

Enligt Socialstyrelsens rapport om fattigdom bland barnfamiljer (Socialstyrelsen, 2013) så är den gängse definitionen av fattigdom i Sverige snarare social än materiell och alltså relativ snarare än absolut. Det handlar om att ha möjligheten att vara en del av det sociala sammanhanget, ha möjlighet att delta i aktiviteter och leva sitt liv på likartat sätt som "alla andra". Relativ fattigdom definieras av Socialstyrelsen (2013) som att inte ha tillgång till resurser som andra har, vilket leder till att man hamnar utanför det sociala sammanhanget. Var gränsen för var relativ fattigdom går är beroende av den enskilda individens sociala sammanhang, till exempel vilka materiella tillgångar grannar, klasskamrater och arbetskamrater har och vilken ekonomisk standard som krävs för att vara delaktig i detta sammanhang fullt ut. Enligt Rädda barnen (2014) levde 230 000 barn, (12%), av alla barn i Sverige i ekonomisk utsatthet i Sverige år 2012, dessa 12% utgörs av barn i familjer med låg inkomststandard (5,6%), barn i familjer med försörjningsstöd (4,1%) samt barn i familjer som har både låg inkomststandard och försörjningsstöd (2,3%). Socialstyrelsen förtydligar att det varierar hur många barnfamiljer i Sverige som anses vara fattiga beroende på vilken fattigdomsdefinition som används. 5 till 10 % av alla barn i Sverige har en ekonomisk standard som är *märkbart sämre än andra barns*, denna del utgjorde mellan 100 000 - 200 000 barn i Sverige år 2010. Vidare uppgav socialstyrelsen att ca 1 - 1,5 % av Svenska barn år 2010 saknade *basala nödvändigheter* och 50 000 barn levde i *långvarig fattigdom* under samma tidsperiod (Socialstyrelsen, 2013). Socialstyrelsen (2013) uppger också att det finns ett samband mellan föräldrars svaga ekonomi och deras barns ekonomi, sociala relationer och aktiviteter, men enligt rapporten har trots det de allra flesta barn med fattiga föräldrar ändå möjlighet att ha "normala" sociala relationer och att delta i aktiviteter på fritiden.

För att ha ett rimligt sätt att mäta fattigdom i Sverige så måste man dock ha en standard att utgå ifrån. Socialstyrelsen har valt att sätta gränsen vid en inkomst som understiger den för att uppbära försörjningsstöd. I Sverige kallas det gränsen för en "skälig levnadsstandard" vilket innebär att leva ett normalt liv i Sverige (Socialstyrelsen, 2013). Alla familjer som får försörjningsstöd har gått igenom en inkomstprövning för att få ta del av biståndet vilket innebär att familjer som uppbär försörjningsstöd är lättillgängligt data för forskare. Av den anledningen har vi också valt att sätta fattigdomsgränsen vid den "skäliga levnadsstandard" och kommer att använda oss av familjer som gått igenom inkomstprövningen och har tillgångar som understiger den skäliga levnadsstandard och alltså får ta del av

försörjningsstödet i vår studie. Rauhut (2013) beskriver dock att riksnormen för försörjningsstöd främst är uträknad för, och tänkt till, att täcka ett kortvarigt behov av bistånd men i dagens Sverige så är det kommunala försörjningsstödet en långvarig inkomstkälla för många familjer. Rauhut (2013) beskriver också hur socialarbetare och chefer inom socialtjänsten har blivit intervjuade angående försörjningsstöd och den uträknade normen. Ingen av de intervjuade anser att beräknade nivån försörjningsstöd är tillräckligt hög för att faktiskt ge en skälig levnadsstandard. Denna bakgrund har fått oss att fundera på hur verkligheten ter sig för dessa familjer, hur påverkas familjelivet och barnen av att ha försörjningsstöd? Och erbjuds familjerna hjälp att ta sig ur sin ekonomiska situation utöver det ekonomiska biståndet? De frågeställningarna har vi valt att fokusera på i detta arbete.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är tudelat. Vi syftar till att undersöka hur familjer som uppbär försörjningsstöd upplever att de får stöd och hjälp av socialarbetaren på enheten för försörjningsstöd till att förändra sin ekonomiska situation. Vidare är syftet att ta del av föräldrars upplevelser av hur det påverkar barnen och familjelivet att leva i ekonomisk utsatthet.

- I vilken utsträckning och hur upplever familjerna att de får stöd och hjälp av socialarbetaren på enheten för försörjningsstöd till att förändra sin ekonomiska situation?
- I vilken utsträckning och hur upplever föräldrarna att barnen påverkas av den ekonomiska utsattheten?
- Har föräldrarna några strategier för att barnen inte ska påverkas negativt?

1.3 Centrala begrepp

1.3.1 Försörjningsstöd

Socialtjänstens försörjningsstöd är ett ekonomiskt bistånd som söks månadsvis och utgörs dels av en förbestämd riksnorm, dels av individuella, skäliga kostnader utanför riksnormen. Utanför riksnormen ligger exempelvis kostnader för hyra, el, arbetsresor och hemförsäkring.

För att få ta del av försörjningsstödet så måste de ekonomiska tillgångarna efter att de fasta, skäliga, kostnaderna betalats understiga den uträknade riksnormen (Socialstyrelsen, 2017)

1.3.2 Riksnorm

Riksnormen, tillsammans med andra skäliga kostnader utgör nivån för försörjningsstödet. Riksnormen räknas ut och bestäms av regeringen varje nytt kalenderår och är en generalisering av relativt fasta kostnader. Riksnormen är en ekonomisk miniminivå för vad ett hushåll behöver för att få en skälig levnadsstandard, utöver andra fasta kostnader som hyra och el och tar hänsyn till hur många barn och vuxna som lever i hushållet, om lunch äts på arbete/skola eller hemma och om vuxna är ensamstående eller sammanboende. Riksnormen ska täcka exempelvis mat, hygienartiklar, andra förbrukningsvaror och fritidsaktiviteter (Socialstyrelsen, 2017).

Exempel: En ensamstående mor med ett barn, 4-6 år, får 6140 kr/månad i försörjningsstöd utöver kostnader för hyra, el och hemförsäkring (Socialstyrelsen, 2017).

1.3.3 Inkomstprövning

Vid ansökan om försörjningsstöd görs en inkomstprövning och bedömning av handläggare på enheten för att se om individen uppfyller kraven för att få ekonomiskt bistånd. Ansökan bedöms utifrån en prövning av den ekonomiska situationen. Det innebär att personen som söker bistånd måste lämna uppgifter om boende, familjeförhållanden och ekonomiska förhållanden som inkomster, tillgångar och utgifter. Handläggaren bedömer sedan om individen når upp till den uträknade riksnormen, eller har rätt till försörjningsstöd från socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2017).

1.3.4 Fattigdom

Det finns många olika nationella och internationella sätt att definiera fattigdom. Höginkomstländer räknar idag ofta ut ett relativt fattigdomsmått. Det är alltså personer som är fattiga i relation till resten av befolkningen. Den andel av befolkningen vars inkomster understiger 50 eller 60 procent av den nationella medianinkomsten räknas som relativt fattiga (UNICEF, 2016). Den definition av fattigdom som vi har valt i denna studie är personer som uppstår försörjningsstöd från socialtjänsten och alltså understiger riksnormen utan ekonomiskt bistånd.

1.3.5 Barnperspektiv

Barnperspektiv konstrueras av vuxna som med hjälp av empatisk identifikation rekonstruerar vad vi förmodar är barnets perspektiv av ett skeende, baserat på den vuxnes förförståelse. Genom att vara humanistiskt delaktig och se att barnets upplevelse skulle kunna vara våran egen om vi befunnit oss i samma situation skapas en förlåtande och positiv utgångspunkt som inte är dömande. Barnperspektivet är alltså centrerat kring barnet, men är alltid forskarnas objektiva representationer av barnets perspektiv (Pramling-Samuelsson, Sommer & Hundeide, 2011). Vi har valt barnperspektiv som teoretisk utgångspunkt då våra intervjupersoner är ekonomiskt utsatta föräldrar, barnets eget perspektiv får vi alltså inte tillgång till i intervjuvären. Föräldrarna ger oss information om hur den ekonomiska standarden påverkar barnen i olika kontext så som i skola/förskola, bland kamrater, hur diskussioner om pengar förs i hemmet med barnen och så vidare. Vi har sedan analyserat föräldrarnas intervju svar med ett barnperspektiv och därmed skapat en förståelse för barnens situation.

1.4 Uppsatsens disposition

Vi har valt att först beskriva centrala begrepp som återkommer genomgående i arbetet. Sedan kommer ett avsnitt om tidigare forskning inom fattigdom, ekonomisk utsatthet som riskfaktor för barn samt om socialsekreterares bemötande gentemot klienter. Därefter beskriver vi våra valda teoretiska utgångspunkter empowerment och KASAM. Nästa avsnitt är en metoddel där vi beskriver vår forskningsdesign, tillvägagångssätt, vårt valda analysverktyg samt beskriver uppsatsens validitet och reliabilitet, i metoddelen beskriver vi även vårt etiska ställningstagande. I del 5, resultat och analys följer en kort beskrivning av våra intervjupersoner samt det resultat vi fått fram i studien uppdelat i fyra avsnitt; empowerment i förändringsarbete, Den ekonomiska utsatthetens påverkan på barnen, Strategier för att hantera den ekonomiska situationen, upplevelsen av den ekonomiska utsattheten kan bero på grad av KASAM samt Arbete för att stärka KASAM i empowerment.. Resultatet är framskrivet med hjälp av våra valda teorier, empowerment och KASAM. I del 6 följer en diskussion kring resultatet med paralleller till den tidigare forskningen, en diskussion kring för- och nackdelar för vår valda metod samt förslag till ytterligare forskning inom ämnet. Efter referenslistan, avsnitt 7, följer bilagor; vår intervjuguide samt de informationsblad som skickas ut till personer som uppbär försörjningsstöd i våra valda kommuner.

2. Tidigare forskning

2.1 Sökprocess

I vår litteratursökning har vi främst använt oss av Högskolan i Gävles samling av vetenskapliga databaser, Discovery. De sökord vi använt oss av har varit fattigdom, ekonomisk utsatthet, fattiga familjer, barnfattigdom, income support, poverty, social assistance, försörjningsstöd, socialbidrag, empowerment, KASAM, sense of coherence samt olika variationer av dessa ord.

Vi har i huvudsak försökt hitta forskning relaterat till ekonomisk utsatthet och bistånd i Sverige eller Norden. Detta då den svenska och nordiska socialpolitiken och välfärden särskiljer sig i jämförelse med andra delar av världen (Gustavsson, Zaidi, & Franzén, 2007). Ämnet fattigdom behandlar både sociologiska och psykologiska perspektiv. Inom det sociologiska perspektivet ser vi hur samhället är strukturerat för att ge stöd till individer med sämre ekonomi. Här styr socialpolitiken de bistånd som finns att söka samt vad för kriterier som skall uppfyllas för att bli beviljad dessa bistånd. Inom det psykologiska perspektivet ser vi hur de enskilda individerna och hur familjerna påverkas av att ha sämre ekonomi samt hur de upplever det stöd som ges genom socialpolitiken. Den forskning vi nämnt ovan handlar om fattigdom samt barnfattigdom i västvärlden, detta tycker vi är relevant att beskriva i denna uppsats utifrån att biståndstagande kan betraktas som fattigdom. Detta då gränsen för att bli beviljad ekonomiskt bistånd i Sverige ligger på en nivå som per definition betraktas som ett mått på fattigdom (Socialstyrelsen, 2010).

2.2 Fattigdom

Tidigare forskning visar att den relativa fattigdomen med största sannolikhet har ökat under de senaste 30 åren. Det är också noterbart att långvarigt uppbärande av försörjningsstöd ökat påtagligt under de senaste åren (Bergmark, 2013). Inom ett sociologiskt synsätt visar tidigare forskning även att det finns en politiskt grundad övertygelse om att bidrag bör hållas låga och bara uppnå en viss nivå av ekonomiskt stöd för individer och familjer. Detta för att behålla ett avstånd mellan försörjningsstödet och de inkomster som förvärvas genom lågavlönade arbeten på arbetsmarknaden (Bergmark, 2013). Försörjningsstöd är idag av betydelse för allt fler hushåll, dock visar studier på ensamstående föräldrar som uppbär försörjningsstöd att endast hälften av individerna som studerats faktiskt når upp till full riksnorm (Stranz & Wiklund, 2012). Försörjningsstöd har, sedan 90-talet, kommit att bli en mer långvarig

inkomstkälla än tidigare vilket har gjort att anledningen att söka ekonomiskt bistånd har kommit att ändras från individuella förhållanden som psykisk och fysisk hälsa och andra individuella hinder för att under en tid sakna inkomst till mer långvariga strukturella orsaker som exempelvis bostadsort och klientegenskaper som etnicitet, kön och hushållstyp (ibid.). Ensamstående mödrar är en kraftigt överrepresenterad grupp som uppbär försörjningsstöd, vilket ger konsekvenser också för ett stort antal barn (Stranz & Wiklund, 2012). År 2010 levde 8 procent av barnen i Sverige i ett hushåll som uppbär försörjningsstöd, 50 % av dessa barn hos ensamstående föräldrar, främst mödrar.

2.3 Ekonomisk utsatthet som riskfaktor för barn

Barn som växer upp i en familj under ekonomiskt utsatta förhållanden har visat sig ha större risk att drabbas av olika former av utsatthet. Några riskfaktorer som kan kopplas till barn som lever under ekonomisk utsatthet är sämre möjligheter att vara delaktig i fritidsaktiviteter, sämre utbildning och sämre hälsa (Rädda barnen, 2012). Detta medför att barnen hamnar i ett utanförskap och att barnens självkänsla blir sämre (Socialstyrelsen, 2010). Kortvarig ekonomisk utsatthet uppfattas inte som ett samhällsproblem i samma utsträckning som en långvarig ekonomisk utsatthet, detta då konsekvenserna inte hinner påverka individerna i samma utsträckning vid kortvarig/tillfällig ekonomisk utsatthet (Socialstyrelsen, 2010). Det visar sig också finnas en större risk för personer som växer upp under ekonomiskt ansträngda förhållanden att senare i livet återigen bli ekonomiskt utsatta.

I samband med att antalet personer som uppbär försörjningsstöd ökat de senaste åren visar tidigare forskning att barn som växer upp i ekonomiskt utsatta hushåll tenderar att påverkas. Både svenska och internationella studier visar att ekonomiska svårigheter i familjer kan ge konsekvenser för barnen både senare i livet och genom barndomen, detta i form av en känsla av utanförskap samt begränsningar i att kunna delta i aktiviteter på fritiden (Stranz & Wiklund, 2014). Barn i ekonomiskt utsatta familjer tenderar också utveckla ansvarsstrategier. Dessa ansvarsstrategier kan handla om att vara mer förutseende, planerande samt att barnen har en förmåga att ta ansvar för familjens ekonomi. Fernqvist (2012) betonar att barn många gånger utövar dessa ansvarsstrategier utan föräldrarnas vetskap för att skydda sina föräldrar från oro.

2.4 Bemötande, en viktig del

För individer som uppbär försörjningsstöd har det visats vara av stor vikt vilket bemötande de får från socialtjänsten. Ett gott bemötande från socialarbetaren är gynnsamt för att klienten själv ska må så bra som möjligt under sin tid som bidragstagare (Sönnerfors, 2005). Om klienten istället känner skam gentemot socialarbetaren så försvagas självkänslan. För att klienter ska känna förtroende för socialarbetaren krävs att socialarbetaren ser till varje individ och situation som unik. Detta betyder att socialarbetaren ska kunna vara lite flexibel och inte bara se till de standardiserade normerna vilka ligger till grund för att bevilja försörjningsstöd. Ett gott förtroende för socialarbetaren och att klienten ses som mer än en bidragstagare skapar förutsättningar för att förkorta bidragstiden (Sönnerfors, 2005). Även Stranz & Wiklund (2012) beskriver interaktionen mellan socialekreterare och klient som väldigt viktig. Det är i mötet med klienten som socialekreteraren har möjlighet att förmedla relevant information om försörjningsstödet regelverk, socialtjänstens rutiner och eventuella krav som ställs på bidragstagaren.

3. Teoretiska utgångspunkter

Vi har valt att analysera våra transkriberade intervjuer utifrån två olika perspektiv. För att förstå vår första frågeställning, *I vilken utsträckning och hur upplever familjerna att de får stöd och hjälp av socialarbetaren på enheten för försörjningsstöd till att förändra sin ekonomiska situation?* har vi valt att använda oss av empowerment. Detta för att empowerment handlar om att skapa förutsättningar till självhjälp (Payne, 2008). För att förstå vår andra frågeställning; *på vilket sätt upplever föräldrarna att barnen påverkas av den ekonomiska utsattheten och har föräldrarna några strategier för att barnen inte ska påverkas negativt?* har vi valt att använda oss av KASAM, känsla av sammanhang. KASAM är en teori som utgår ifrån att personer kan uppleva motgångar i livet som olika svåra beroende på hur hög grad av KASAM de har (Antonovsky, 1991).

3.1 Empowerment

Vi vill i detta arbete se hur och på vilket sätt individer med försörjningsstöd upplever att de får stöd av socialarbetaren att förändra sin ekonomiska situation. Med hjälp av empowerment kan vi utifrån klientens perspektiv se hur de upplever att socialarbetaren använder sig av någon form av empowerment i arbetet för att förändra situationen.

Empowerment kan tolkas på olika sätt inom olika sammanhang, gemensamt för alla sammanhang är att innebörden av empowerment är något positivt och något som är önskvärt att sträva efter (Svärd & Starrin, 2006). Inom socialt arbete handlar det om att skapa förutsättningar till självhjälp, och på så sätt hjälpa individen att själv ta makten över sitt liv. Kunskapen kommer främst från klienterna och socialarbetaren skall främst använda sig av klientens önskemål och kunskap för att stärka dennes empowerment. Målet med empowerment är också att makten i samhället skall bli mer jämn, det vill säga att svaga grupper ska få mer makt (Payne, 2008). Arbetet med empowerment har som avsikt att få svaga individer eller grupper i samhället att bli stärkt att se sin egen makt att ta kontroll över och förändra sitt liv (Payne, 2008). Socialarbetaren har inte till uppgift att vara den som gör saker åt klienten utan ska istället ge resurser till klienten som klienten själv kan använda sig av för att se den makt de besitter. När klienter ser till sin egen förmåga istället för till socialarbetarens förmåga kan de stärkas till att göra förändringar i sitt liv (Payne, 2008). Då de klienter som erhåller försörjningsstöd ofta till viss del kan vara missgynnade och marginaliserade i samhället, syftar empowerment istället till att det praktiska arbetet med klienten skall utgå ifrån de enskilda individernas egna tolkningar och upplevelser av situationen de befinner sig i (Payne, 2008). En del av ett empowermentarbete kan vara att socialarbetaren ses som en slags samhällsmäklare som kan förmedla kontakter mellan olika instanser för att underlätta för individer i en utsatt situation.

Vi vill se om familjerna upplever att socialarbetaren stöttar klienterna och hjälper dem att själv hitta verktyg till att förändra sin livssituation och på så sätt ta sig ur den ekonomiska utsattheten.

3.2 KASAM

Aaron Antonovsky (1991) har utvecklat teorin KASAM- Känsla Av Sammanhang vilken är ett sätt att mäta hälsa (hög grad av KASAM) och ohälsa (låg grad av KASAM). Antonovsky (1991) har genom att studera människor som gått igenom svåra trauman, och klarat dem förvånansvärt bra, sett att dessa personer var väldigt olika sinsemellan. Genom djupintervjuer med dessa personer kom dock Antonovsky (1991) fram till tre gemensamma teman mellan individerna vilka är grunden för teorin KASAM; människor påverkas olika mycket av svåra händelser beroende på om individerna upplever att den situation de befinner sig i är *hanterbar*, *begriplig* och *meningsfull* eller inte. Enligt Antonovsky (Lindqvist & Nygren, 2006) så gör känslan av hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet individer mer

motståndskraftiga mot stressorer vilket gör att de upplever svåra situationer som mindre kaosartade och svåra än individer med låg grad av KASAM. Antonovsky (1991) beskriver *begriplighet* som känslan av att förstå inre och yttre stimuli, att omgivningen är strukturerad och sammanhängande snarare än kaosartad. En person som upplever hög grad av begriplighet förväntar sig möta relativt förutsägbara stimuli, eller att eventuella överraskningar åtminstone går att förklara. *Hanterbarhet* beskrivs som känslan av att man besitter tillräckliga resurser för att hantera de stimuli man möter. Resurser kan vara både resurser individen själv förfogar över men också resurser som kontrolleras av andra; familjen, vänner, Gud, läkare, myndigheter och så vidare (Antonovsky 1991). Med en känsla av hanterbarhet så upplever man sig inte som ett offer för omständigheter, utan känner att man har möjlighet att hantera de situationer man möter. *Meningsfullhets*komponenten i KASAM innebär att individen upplever att åtminstone en del av de situationer man ställs inför i livet är värda att lägga ner energi på (Antonovsky 1991). Individer som känner stark meningsfullhet tenderar att konfrontera problem och situationer med en känsla av att de är utmaningar som har en "mening" och lägger därför ner möda och kraft för att komma igenom dem istället för att se dem som betungande bördor. Vi vill genom att ta del av våra intervjupersoners upplevelse av att leva familjeliv i ekonomisk utsatthet se om de olika intervjupersonerna uppfattar svårigheterna på ett liknande sätt och om eventuella skillnader i upplevelserna kan ha att göra med graden av hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet som intervjupersonerna känner.

4. Metod

Vi har valt att genomföra en kvalitativ studie med halvstrukturerade intervjuer. Nedan beskrivs metoden samt vårt tillvägagångssätt genom hela studien.

4.1 Forskningsdesign

Vår studie är en del av ett större forskningsprojekt som heter *Familjepolitik i praktiken* vilket har inneburit att forskningsdesignen varit förutbestämd till viss del. Forskningsprojektet genomförs i fyra länder, Sverige, Tyskland, Finland och Polen. Sven Trygged, docent i Socialt arbete och Pär Grell, fil. Doktor i Socialt arbete, leder forskningsprojektet i Sverige. I Sverige kommer det att genomföras ca 20 kvalitativa intervjuer. Vårt examensarbete kommer att bidra till forskningsprojektet då våra transkriberade intervjuer kommer att tolkas och användas av Trygged och Grell i *Familjepolitik i praktiken*. Grunden i arbetet är alltså att göra en empirisk studie av ekonomiskt utsatta familjer i Sverige, genom kvalitativa intervjuer. Vi tar avstamp i tidigare litteratur och tidigare forskning och har valt ut två lämpliga teorier att

analysera resultatet med, empowerment och KASAM. Metoden kvalitativa intervjuer ger kvalitativa data, vilket vi behöver för att besvara våra forskningsfrågor. Vi syftar inte till att ge ett statistiskt generaliserbara resultat utan vill ge intervjupersonernas bild av deras upplevelse av att leva med försörjningsstöd.

4.2 Urval

Utifrån att vårt examensarbete är en del av ett större forskningsprojekt har ramarna för urval och avgränsningar varit angivna från början då studien måste vara jämförbar mellan flera länder. Forskarna Trygged och Grell är ansvariga för den svenska delen av forskningsprojektet och har utarbetat kontakt med socialtjänsten i två kommuner i mellansverige. Då forskningsprojektet är inriktat på familjer med försörjningsstöd så har vi valt att intervjua vuxna i hushåll där minst ett barn under 18 år ingår. Alla intervjupersoner som ingår i studien uppbär försörjningsstöd från socialtjänsten i de utvalda kommunerna. Kontakten med intervjupersonerna sker genom att socialarbetaren på försörjningsstödsenheten bifogar ett informationsbrev tillsammans med beslutsmeddelande om försörjningsstöd till familjer med minst ett barn under 18 år. Därefter får de som är intresserad av att medverka i studien kontakta Trygged eller Grell för ytterligare information. Trygged och Grell vidarebefordrar sedan kontakten till oss som bokar in en intervju.

4.3 Tillvägagångssätt

Vi har genomfört en kvalitativ undersökning där vi gjort halvstrukturerade intervjuer med familjer som uppbär försörjningsstöd. För att komma i kontakt med intervjupersonerna samarbetade vi med socialtjänsten i två kommuner i mellansverige samt forskarna Trygged och Grell. Intervjupersonerna fick själva möjligheten att välja var intervjun skulle genomföras. Vi använde oss av halvstrukturerade intervjuer i vår studie. Detta betyder att vi i förväg förberedde frågor utifrån studiens frågeställningar, sedan hade intervjupersonerna själva möjlighet att prata fritt kring dessa ämnen och frågor och vi som intervjuare ställde relevanta följdfrågor utifrån deras svar (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi valde denna metod för att familjerna fritt skulle kunna återge sina upplevelser av hur det är att leva i ekonomisk utsatthet (Kvale & Brinkmann, 2009). Genom att locka intervjupersonerna att ge oss berättelser om deras liv och vardag så var förhoppningen att vi skulle få omfattande och beskrivande berättelser av deras upplevelser. Vår roll som intervjuare var att hjälpa intervjupersonerna att hålla sig till ämnet genom att vi från början utgick från färdiga frågor och samtidigt vara närvarande och inlyssnande så möjligheten till att hitta relevanta

följdfrågor fanns (Kvale & Brinkmann, 2009). En av intervjuerna genomfördes med hjälp av telefontolk. Vi båda har viss tidigare erfarenhet av telefontolk då vi har använt det i våra respektive tjänster (inom Socialtjänsten). Att använda tolk är problematiskt då vi inte kan veta hur tolken översätter våra frågor. Vi upplevde dock inga svårigheter att utföra intervjun med hjälp av tolken och fick svar som var relevanta utifrån våra frågeställningar. Vår förståelse som föräldrar är att intervjuaren om hur ekonomisk utsatthet påverkar familjelivet troligtvis kommer att vara präglade av just barnen och hur de påverkas av den ekonomiska standarden. Enligt SoL ska socialtjänsten ha just ett barnperspektiv som en överordnad princip i sitt arbete (Stranz & Wiklund, 2012). Därför tycker vi att det är lämpligt och intressant att utgå ifrån ett barnperspektiv genomgående i arbetet.

4.4 Analysverktyg

Vi spelade in intervjuerna och hjälptes sedan åt att transkribera dem. För att underlätta analysen färgkodade vi sedan texten i de transkriberade intervjuerna utifrån vilken forskningsfråga som besvarades, det gjorde att vi sedan kunde ha relativt lättöverskådlig överblick över intervjuernas innehåll i analysen. I och med att vi hade relativt få intervjuer och tydliga forskningsfrågor så kunde vi lätt ha överblick över intervjupersonernas svar samt se mönster, skillnader och likheter.

4.5 Uppsatsens trovärdighet

Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att validitet och reliabilitet är svårare att kontrollera och granska i kvalitativ- än i kvantitativ forskning. *Reliabilitet* är forskningens tillförlitlighet, kan denna studie göras igen, på samma sätt, och uppnå samma resultat? I en kvalitativ intervju kan man ställa frågor som; påverkas svaret av intervjuaren? Och påverkas svaret av intervjusituationen? Skulle svaret bli ett annat vid ett annat tillfälle och med en annan intervjuare? Intervjuarens reliabilitet gäller alltså ledande frågor, att uppmuntra ett sorts svar men inte ett annat och så vidare (Kvale och Brinkmann, 2009). Vårt frågeformulär är indelat i två avsnitt (se bilaga 1). Det inledande avsnittet är av enkättyp och intervjupersonen får svara på frågor om kön, familjekonstellation, boendeform och liknande. Nästa avsnitt är frågor av kvalitativ karaktär. Vi har försökt att formulera frågor som är öppna och neutrala för att intervjupersonerna ska ha möjlighet att tala utifrån sina egna erfarenheter, men är medvetna om att hur vi ställer frågorna och vilket intryck intervjupersonerna får av oss kan komma att påverka svaren. Även transkribering av intervju kan påverka intervjuens reliabilitet (Kvale & Brinkmann, 2009). Vår lösning på detta är att sträva efter att förhålla oss sakliga och objektiva

inför materialet. Att ha ett alltför stort fokus på reliabilitet kan också kväva intervjuarens kreativitet och förmåga att improvisera under intervjuens gång och ställa relevanta följdfrågor (Kvale och Brinkmann, 2009). Vi ser reliabiliteten som en balansgång där vi formulerar neutrala, öppna frågor och transkriberar intervjuerna så objektivt vi kan, men samtidigt är öppna för improvisation vid intervjutillfället för att få ett bra flyt i samtalet och ha möjlighet att följa intervjupersonen i dennes berättande.

Validitet avser forsknings giltighet, det vill säga en giltig slutsats utifrån den information man har samlat in (Kvale & Brinkmann, 2009). För att stärka validiteten i undersökningen så utformas forskningen för att verkligen ta reda på de forskningsfrågor man utger sig för att ta reda på. För att öka validiteten i våra intervjuer strävar vi efter att formulera frågor som är lätta att förstå, som inte kan misstolkas, så att vi får tydliga svar som svarar mot vår frågeställning. Målet för vår forskning är att verkligen spegla hur intervjupersonerna själva upplever de situationer och skeenden som vi intervjuar dem om. Frågan om validitet är något vi bär med oss genom hela studien, från forskningsfråga och val av teorier, till formulering av intervjufrågor samt under transkriberingen. Målet är att forma en studie som är legitim och rimlig och svarar mot våra forskningsfrågor på ett bra sätt.

4.6 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet är en faktor som visar på i vilka mått man avser att de framkomna resultaten kan generaliseras och anses svara för en större population än den studerade. Då vi i denna studie genomför en kvalitativ studie är våra avsikter inte i första hand att göra någon generell tolkning av människors uppfattningar (Kvale & Brinkmann, 2009). Vårt fokus ligger istället på enskilda individers uppfattningar av de frågeställningar vi valt att söka svar på. Vår form av generaliserbarhet handlar istället om att vi jämför våra resultat med tidigare forskning för att på så vis analysera skillnader och likheter dem emellan.

4.7 Etiskt ställningstagande

Nedan kommer vi att redogöra för de etiska överväganden vi utgått ifrån under intervjuerna samt under arbetets gång. Vi anser att det är av stor vikt att förhålla sig till forskningsetiska riktlinjer under intervjuer med privatpersoner. I detta fall handlar det om att människor delar med sig av saker från sina liv som kan vara känsliga att prata om och då blir det än viktigare att vi som forskare förhåller oss på ett etiskt genomtänkt och korrekt sätt så att

intervjupersonerna känner sig trygga att delta och även vågar dela med sig av sina erfarenheter. Vi började samtliga intervjuer med att informera om att det var frivilligt att delta och att intervjupersonerna hade rätt att när som helst avbryta intervjun samt att de kunde välja att inte svara på frågor om de kändes jobbiga att svara på. Vi informerar samtidigt om vår studie och betonar vad deras del i arbetet handlar om och hur det kommer att visa sig i arbetet. Vi inhämtade efter denna information ett samtycke till att de valde att delta i intervjun och efter det frågade vi om vi fick tillåtelse att spela in intervjun för att vi skulle kunna ha möjlighet till exakt återgivande av det som sagts (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har även tagit hänsyn till Vetenskapsrådets konfidentialitetskrav genom att vi intygat att vi i relation till den enskilda personen har tystnadsplikt och att vi inte kommer att göra det möjligt för annan person att härleda vem det är som sagt vad i arbetet (Vetenskapsrådet, 2002). De namn vi har använt i arbetet är fiktiva och om information framkommer som kan göra det möjligt för annan person att identifiera vem intervjupersonen är så ska denna information tas bort. Vi var också noggranna i vår placering under intervjuerna. Intervjupersonerna fick själva välja var de tyckte att intervjuerna skulle genomföras, hemma hos dem, på något annat ställe där de önskade eller så bokade vi ett rum på högskolan i Gävle. När vi var på plats i rummet där intervjun skulle hållas valde vi forskare att sätta oss längst in i rummet och på så vis låta intervjupersonen sitta närmast dörren, detta som ett sätt att minska risken för att intervjupersonen skulle känna sig trängd eller instängd, allt för att skapa en trygg och god relation (Hanssen, 2007).

5. Resultat och Analys

Nedan kommer vi att presentera resultatet och analysen som en enhet. I vårt arbete har vi försökt problematisera och sökt svar på hur intervjupersonerna upplever sig hjälpta i ett slags förändringsarbete via socialtjänsten. Vi har sökt efter hur och på vilket sätt empowerment arbete på något vis gestaltar sig i relationen mellan klient och socialsekreterare. Resultatet leder oss in på hur förutsättningar för empowermentarbete inom socialtjänsten ser ut. Resultatets första del handlar därför om vilka förutsättningar som är önskvärda för ett effektivt empowermentarbete. I förhållande till dessa förutsättningar analyseras intervju svaren för att se hur intervjupersonernas relation till socialsekreteraren är gynnsamma ur ett förändringsarbete med empowerment och om intervjupersonerna upplever att de får hjälp av sin handläggare på socialtjänsten att ta sig ur den ekonomiska situationen.

Resultatet/Analysens andra del handlar om på vilket sätt intervjupersonerna upplever att barnen påverkas av den ekonomiska utsattheten och om de har några strategier för att barnen inte ska påverkas negativt. För att analysera denna del har vi utgått ifrån Antonovsky (1991) teori om KASAM- Känsla av sammanhang. Graden av KASAM beror på om individen upplever sin situation som hanterbar, begriplig och meningsfull och fungerar som ett skydd mot livsstressorer (Antonovsky, 1991). Intervjupersonernas upplevelse av hur barnen och familjelivet påverkas vid ekonomisk utsatthet skulle alltså enligt Antonovskys teori kunna ha att göra med hur stark motståndskraft, KASAM, de har.

5.1 Kort beskrivning av intervjupersonerna

Vi kommer börja med att kort presentera våra intervjupersoner då deras bakgrund är relevant för vår analys. Presentationerna är anonymiserade. Sedan kommer vi redovisa vårt resultat och vår analys tillsammans under huvudrubriker som svarar mot våra frågeställningar och vårt syfte.

5.1.1 Intervjuperson 1 (Sara)

Sara är ca 30-år. Har ett barn i lågstadieålder. Separerad från barnets pappa. Nu särbo. Har haft försörjningsstöd i åtta år. Hushållets övriga inkomster är bostadsbidrag, barnbidrag och underhållsstöd. Bor i lägenhet, hyresrätt. Har slutfört högstadiet med ofullständiga betyg, ej påbörjat gymnasiestudier. Läser just nu upp högstadiet via en skola för unga vuxna som tidigare haft svårt att fullfölja uppgjorda studieplaner.

5.1.2 Intervjuperson 2 (Carolin)

Carolin är ca 25-år. Har ett barn som går på förskola. Separerad från barnets pappa. Nu särbo. Har haft försörjningsstöd i några år. Hushållets övriga inkomster är bostadsbidrag, barnbidrag och underhållsstöd. Bor i lägenhet, hyresrätt. Har slutfört högstadiet och påbörjat, men inte slutfört, gymnasiestudier. Läser just nu upp gymnasiet via en skola för unga vuxna som tidigare haft svårt att fullfölja uppgjorda studieplaner.

5.1.3 Intervjuperson 3 (Tara)

Tara är ca 40 år. Har 4 barn, alla är i tonåren. Gift. Mannen i hushållet studerar. Har haft försörjningsstöd i 2 år. Hushållets övriga inkomster är bostadsbidrag, barnbidrag och ersättning via Arbetsförmedlingen (Försäkringskassan). Bor i radhus, hyresrätt. Emigrerat från Syrien. Har en 12-årig utbildning i hemlandet. Läser just nu svenska via SFI samt

spenderar halvdagar i en aktivitet via arbetsförmedlingen. Intervjun utfördes med hjälp av telefontolk.

5.2 Stöd och hjälp till att förändra den ekonomiska situationen

Sara beskriver sin upplevelse av relationen till socialsekreteraren på försörjningsstöd:

” Asså, hon är lite svår och få tag på och... ja, asså det är ju, om jag kontaktar henne. Hon kontaktar ju väldigt sällan mig...ibland kontaktar hon Anna som jobbar här, gör hon, och vill boka in möten för vi har ju som uppföljningsmöten här ibland och då kommer hon hit och har det tillsammans med mig och Anna så hon även får höra hur det gör här för mig i skolan, men annars har vi typ ingen kontakt”

Här ser vi att Sara upplever att hon har en relation med sin handläggare då de ses på uppföljningsmöten tillsammans med personal från utbildningsenheten där Sara har sin dagliga aktivitet i form av att läsa upp betyg från grundskolan. Carolin, som går på samma skola som Sara beskriver att kontakten med handläggaren är minimal. Hon uttrycker att hon endast lämnar in en blankett med ansökan och inkomstuppgifter för att sedan få ett beslut och därefter få in pengar på kontot. Hon menar att de inte träffats någon gång och hon säger även att hon tycker att det sett ut på liknande sett under de år som hon haft försörjningsstöd:

” Jag skickar in min ansökan och får mina pengar...Det hade varit roligt att se hur hon ser ut i alla fall... Jag har ju pratat med henne på telefon också, hon har ju ringt om hon har haft några funderingar om ansökan... Annars är det väl inte så mycket mer”

Sara är tydlig med att berätta att hon är mycket nöjd med den handläggaren hon har idag och att hon upplever att relationen är mycket bättre med henne i jämförelse med relationer hon haft med tidigare handläggare:

” Ja, sen beror det ju mycket på vilken handläggare man har, nu har ju jag en handläggare som är väldigt bra och förstående, hon är väldigt snäll...Den tidigare handläggaren var väldigt stram, hon visade inga känslor, jag träffade henne hur många gånger som helst och jag såg henne aldrig le, hon var helt såhär liksom,

pokerface, hela tiden. Och liksom... ja, väldigt hård, så, nej, asså jag klarade inte av den där människan, varje gång hon skulle komma hit på möte då blev jag bara, usch, jag ville inte”

Relationen mellan socialarbetare och klienter påverkas också av vilket förtroende klienten har för socialarbetaren (Lorinkova & Jansen Perry, 2017). Författarna menar att förtroendet dem emellan kan påverkas av hur individer hanterar maktskillnader men det kan också handla om vilka förväntningar de har på varandra (Swärd & Starrin, 2006). Sara berättar att hennes erfarenheter av socialtjänsten är dåliga:

”alltså jag har ju egentligen inte förtroende för någon som jobbar där. Jag har haft kontakt med soc i hela mitt liv, har jag... för alltså när jag var yngre då var det ju inte för pengar...jag gillar inte soc... de följer ju inte det dom ska följa, alltså sina regler, det gör dom inte utan de utnyttjar en väldigt mycket utan så lite man vet om soc, ju bättre tycker dom att det är”

Intervjupersonerna uttrycker gemensamt att de är nöjda med socialtjänsten, dock upplever alla att de inte har någon relation med socialsekreteraren. Tara beskriver sin inställning till socialtjänsten genom att säga att:

”Jag tycker att socialtjänsten gör så gott dom kan och dom försöker hjälpa till så gott det går, men man måste ju anpassa det här med ersättningar för barn på olika åldrar”

Även Carolin uttrycker liknande åsikter på frågan om hur de upplever socialtjänstens hjälp och stöd i relation till deras ekonomiska utsatthet:

”Det är väldigt bra att försörjningsstöd finns överhuvudtaget, tycker jag...Det är inte så att jag tycker att dom är dåliga på något sätt”

När vi pratar om intervjupersonernas ekonomiska förutsättningar och hur de själv ser på framtiden så är alla eniga om att det är ett arbete som är den största förutsättningen för att en förändring skall kunna ske. Sara och Carolin är båda ensamstående mammor till barn i förskoleålder. Tara däremot lever tillsammans med sin make och sina 4 barn i åldrar från 12

till 19 år. Sara och Carolin ser endast att deras ekonomiska situation kan förändras utifrån att de själva får ett förvärvsarbete. Tara har en make och barn som är tillräckligt gamla för att även de ska kunna få ett förvärvsarbete och hon ser därför fler möjligheter till att förändra familjens gemensamma ekonomi:

”Det som jag begär är att skolan, kommunen eller socialen ska hjälpa ungdomarna att hitta ett arbete över sommaren. För att dom ska hjälpa sig själva med det som dom behöver...Alla barnen har ju ledigt ganska länge två och en halv månad över sommaren och då får de ju också tråkigt, vad ska dom göra liksom. Dom vill ju hjälpa till med ekonomin men dom har inte hittat något”

Varken Sara eller Carolin har haft något förvärvsarbete tidigare och de båda berättar att de haft försörjningsstöd i många år. Tara invandrade till Sverige för två år sedan och när hon och hennes familj tidigare bodde i Syrien så hade de en stabil ekonomi med hjälp av pengarna som maken tjänade på sitt förvärvsarbete som veterinär. De har gått från att ha en god ekonomi till att nu *”gå back varje månad”* som Tara uttrycker det. Tara uttrycker till skillnad från Sara och Carolin en stark strävan efter förändring och hon kan även ge förslag på hur denna förändring skall kunna se ut:

”...om man har en massa energi, varför ska man sitta hemma. Jag har mycket energi, jag har mycket erfarenhet och jag jobbar gärna. Jag vill utnyttja det, varför ska jag sitta hemma för?”

5.3 Analys

Arbetet med empowerment handlar om att stärka marginaliserade individer och att ge dem möjligheten att se sin egen makt och sina förutsättningar till att förändra sina liv (Payne, 2008). För att analysera på vilket sätt familjerna upplever att de får stöd och hjälp av socialarbetaren på försörjningsstöd till att förändra sin ekonomiska situation har vi valt att utgå ifrån vilka kriterier som behöver uppfyllas för att man ska kunna prata om att ett empowermentarbete är möjligt att genomföra. Klienter har ofta resurser som de själva inte ser eller förmår använda (Payne, 2008), här kan ett empowermentarbete vara gynnsamt då ekonomisk utsatthet i de flesta fall är förändringsbar först när klienten själv anstränger sig och

ser möjligheter till att förändra sin ekonomiska situation (Rauhut, 2011). Empowerment används för att skapa förutsättningar till självhjälp. Genom empowermentarbete får personer i utsatta situationer stöd av exempelvis socialarbetare för att stärka sin egen empowerment och därefter kunna se till vilka förändringar de själva kan göra för att förändra situationen (Payne, 2008). För att ge förutsättningar för att empowerment skall kunna användas i ett förändringsarbete är relationen en viktig faktor. Ett gott förtroende för socialarbetaren och att relationen klienten har till socialarbetaren inte endast gestaltas som en bidragstagare är av vikt för att skapa möjligheter för att tiden för behov av försörjningsstöd ska förkortas (Sönnerfors, 2005).

En förutsättning för att empowerment skall kunna användas för att förändra den ekonomiska situationen i detta fall är att relationen mellan socialsekreteraren och klienten är av god kvalitet, både gällande förtroende och gällande respekt till varandra (Payne, 2008). Samtliga intervjupersoner vi pratat med har varit tydliga med att de anser sig ha en näst intill obefintlig relation till socialsekreteraren. För att skapa förutsättningar för empowermentarbete med klienten skall socialarbetaren sträva efter att ge stöd till klienten för att skapa en starkare och mer positiv syn på sig själv och få kunskap och förmåga att ha ett kritiskt perspektiv till social och politisk kontext. Socialarbetaren ska också skapa förutsättningar för att klienten skall kunna använda denna kunskap för att uppnå personliga mål (Payne, 2008). För att detta ska vara möjligt är att relationen mellan socialarbetaren och klienten är av god kvalitet ett måste. Trots att samtliga intervjupersoner tycker sig ha en minimal kontakt med socialtjänsten så är det heller ingen av dem som önskar att de hade mer kontakt än de har idag. Då empowerment handlar om att skapa förutsättningar till självhjälp är en förutsättning att klienten är mottaglig för interaktion (Rauhut, 2011). Intervjupersonerna uttrycker gemensamt att de är nöjda med socialtjänsten, dock upplever alla att de inte har någon relation med socialsekreteraren.

5.4 Påverkar den ekonomiska situationen barnen?

Två av tre intervjupersoner, Sara och Carolin, svarar väldigt liknande på våra frågor om hur de upplever att deras barn påverkas av deras ekonomiska situation. De är båda två småbarnsföräldrar och upplever inte att deras barn påverkas av den ekonomiska situationen i dagsläget, men att de kan komma att påverkas då de blir äldre. Det är främst rent materiellt och i relation till kamrater som intervjupersonerna tror att deras barn kan komma att påverkas

negativt i framtiden av den dåliga ekonomin. Sara beskriver hur hon ser på hur hennes barn påverkas av deras ekonomiska situation nu och i framtiden:

“Hon påverkas inte av det, hon får det hon behöver, hon har mat, och ett fint rum. Hon har ju eget rum... med hur mycket saker som helst och de färgerna hon vill ha i hela rummet, rosa (...) Jo men det kan hon nog (påverkas) när hon blir äldre för då kommer hon väl säkert hitta aktiviteter och en massa saker som hon vill göra och, och sådär. Så det kan, skulle kunna bli drygt”.

Även Carolin beskriver att hennes barn inte påverkas i dagsläget, men kan komma att göra det i framtiden:

“Nej det vet jag inte.. Eller ja det är väl klart, när han blir äldre, när han vill ha någonting och jag säger nej. ‘Men min kompis har ju det’. Han kan ju inte få dyra telefoner som dom andra kanske har, om man tänker långsiktigt”.

Både Sara och Carolin svarar att de kan bekosta de fritidsaktiviteter deras barn har i dagsläget, men säger också att det beror på att barnen inte har några fritidsaktiviteter, de gör heller inte några aktiviteter tillsammans i familjerna. De berättar att de inte vet vilka fritidsaktiviteter som erbjuds i deras kommuner.

Tara har fyra barn som alla är äldre än Sara och Carolins barn. Hon uppger att hon märker att hennes barn påverkas av den ekonomiska situationen och beskriver att de troligtvis även kommer att påverkas negativt i framtiden:

“Saken är det att exempelvis när sonen behöver pengar för sitt gym medlemskap för att få det förnyat eller för att vi ska betala för det och vi inte kan, då blir han förbannad och han blir upprörd och ledsen. Eller om dottern behöver ett par byxor och vi kan inte köpa de den månaden och hon ser att alla andra barn har dom fina kläder som dom har på sig, då blir hon väldigt stressad också och blir ledsen. (...) För barnen är det så att om dom inte ser att sina behov är tillgodosedda och inte dom får det dom behöver ha hjälp med då sticker dom.”.

Tara berättar också att barnen har svårt att fokusera i skolan på grund av familjens ekonomiska problem. Alla tre intervjupersonerna svarar att det absolut tillkommer särskilda svårigheter i föräldraskapet på grund av att de lever på försörjningsstöd och att det främst handlar om att inte ha möjlighet att köpa fika, prylar eller aktiviteter som barnen vill ha eller göra. Två intervjupersoner beskriver också det noggranna planerandet av ekonomin, att vända på varenda krona, som en extra svårighet som förälder i en ekonomiskt utsatt situation, Tara:

“Ja men det är ju klart att det är jättesvårt om ens barn ber om något och man inte har råd med det, även om det är småsaker. Mina barn hjälper mig och jag kan inte hjälpa tillbaka, det är mycket svårt. Ehm, bara för att barnen inte ska behöva lida så pressar vi oss själva mycket mer och gör uppoffringar, men vi säger till barnen att ha lite tålamod, allt kommer med tiden. Men barn brukar inte vara tålmodiga.”

5.5 Strategier för att hantera den ekonomiska situationen

Intervjupersonerna diskuterar vilka strategier de har för att barnen ska påverkas så lite som möjligt Carolin:

”...men sen försöker jag ju att kringgå mycket, till exempel om vi är ute och han vill köpa en glass och jag vet att vi har det hemma, då säger jag att ‘nej vi går hem och äter glass’.”

De tre intervjupersonerna beskriver inte exempel på uttänkta strategier för att barnen inte ska påverkas av situationen, men i intervjuerna med Sara och Carolin tycker vi oss ändå se vissa strategier för att hantera livet med försörjningsstöd. Förutom rent ekonomiska strategier som att göra veckobudget och handla torrvaror direkt när försörjningsstödet kommer in på kontot så ser vi också andra sätt att hantera situationen. Främst så tycks de båda familjerna spendera mycket tid hemma när de inte är i skola/förskola och beskriver att de tar det lugnt på eftermiddagar och helger. Sara och Carolin har haft försörjningsstöd från unga åldrar, och under mycket längre tid än Tara och tycks också ha anpassat sin livsstil till den ekonomiska situationen på ett annat sätt. Sara beskriver hur hon får pengarna att räcka hela månaden:

“Ja, för mig är det ju inte jättesvårt, jag håller rätt hårt i mina pengar. Förut var jag inte så, utan då, innan jag fick Lisa, då slängde jag pengar åt höger och vänster och

köpte det jag ville köpa och så då fick jag leva väldigt fattigt halva månaden. Men nu håller jag väldigt hårt i pengarna, jag måste ha pengar så det räcker hela månaden, har jag inte det så får jag typ panik. Jag räknar ut varje månad hur mkt pengar jag har också delar jag det med fyra.”

Tara har inte haft försörjningsstöd lika länge. Hon har bott i Sverige i två år och har haft en helt annan ekonomisk situation i sitt hemland, där familjen ägde ett hus och hon och hennes man hade arbeten. Hon tycks inte alls ha förlikat sig med den ekonomiska situationen på samma sätt som Sara och Carolin, Tara med familj har svårt att hantera situationen och ställer högre krav på ett fullvärdigt liv:

“Ehm, ja men alla människor har ju en vision, en dröm som strävar efter. Min dröm det är att barnen ska bli färdiga med sina studier och få en bra position i livet och för min egen del så vill jag hemska gärna liksom jobba, hitta något så jag kan hjälpa min familj. För vår del är det så att vi har nästan 4000, vi går minus 4000, så vi går back varje månad. Jag känner att jag är handlös här, jag har ingen makt egentligen. Oavsett hur mycket jag försöker att balansera det här med kostnader för mat och sådant och vad barnen behöver också då går jag alltid back alltså. Det är alltid minus.”

5.6 Analys

Tara beskriver en stor maktlöshet över sin situation, hon beskriver att familjens ekonomi går minus varje månad, att hon vill att hennes barn ska få sommarjobb och att hon själv också vill arbeta, men kan inte se hur hon själv ska kunna förverkliga drömmarna. Att se sin situation som begriplig, hanterbar och att se på sig själv som en kompetent person med möjligheter och tillräckliga resurser för att förändra en svår situation är en viktig del i att ha en stark KASAM (Antonovsky, 1991). Tara beskriver situationen som kaosartad och inte alls hanterbar på samma sätt som Sara och Carolin trots att de får försörjningsstöd utifrån samma norm och har liknande livssituationer. Antonovsky (1991) beskriver vikten av *begriplighet*; att leva i en begriplig verklighet, och att de stimuli man möter är strukturerade och ordnade snarare än slumpmässiga. Sara beskriver för oss hur hon strukturerat sin ekonomi, och vant sig vid att ha väldigt lite pengar till förfogande. Hon räknar ut hur mycket pengar hon har att röra sig med varje vecka för att inte möta en obekvämlig överraskning i slutet av månaden och beskriver att

hon tycker att det är lätt att få ekonomin att gå runt. Även Carolin ger oss exempel på hur hon lärt sig att ordna livet med försörjningsstöd genom att hon handlar torrvaror i början på varje månad samt tittar efter extraerbjudanden i butikerna. Människor som upplever de stimuli de möter som ordnade och begripliga blir mer motståndskraftiga mot livsstressorer (Antonovsky, 1991).

Struktur och regelbundenhet skapar begriplighet i tillvaron, vilket är en del i stark KASAM. Motsatsen är en känsla av kaos, och i extremfall paranoida tankar, att vara en "olycksfågel" som råkar ut för olyckliga händelser slumpartat om och om igen (Antonovsky, 1991). Till skillnad från Sara och Carolin som utarbetat strategier för att pengarna ska räcka månaden ut så beskriver Tara i intervjun hur hon varje månad går minus ekonomiskt och får handla på kredit och be sina släktingar om hjälp, Tara:

“jag har ju mina anhöriga här som hjälper min annars hade vi säkerligen gått och, ja, tiggat. Dom hjälper mig att köpa mig soffan... Kanske sex personer som jobbar här och hjälper mig. Jag vill.... Saken är det att det är skämmigt att ta saker från folk alltså det är pinsamt.”

Att se händelser i sitt liv som meningsfulla är också det en del av KASAM (Antonovsky 1991). Antonovsky (1991) kallar den också för motivationskomponenten; att uppleva händelser som meningsfulla kan innebära att ha ett utvecklande och utmanande arbete, att känna att man har möjlighet att utnyttja sin fulla potential både i arbetsliv, fritid och i sociala relationer. Tonvikten ligger på att möta situationer som meningsfulla hinder som kan överkommas snarare än oöverkomliga problem.

Tara beskriver en stor frustration över att inte få arbeta. Hon beskriver sig som en person som har energi, kompetens och kunskaper som hon vill utnyttja. Hon klagar också över bristen på pengar över till fritidsaktiviteter, vilket hon beskriver som ett större problem än vad både Sara och Carolin gör. Tara:

“Vi brukar ju faktiskt laga den maten vi gillar tillsammans, vi tycker att det är kul. Men att yngsta dottern har varit ganska stressig i och med att hon vill liksom få gå ut och göra saker med sina vänner också och så vidare så hon är ett sådant där stressmoment. Ja, vad ska man göra? Ja, göra saker hemma sen ibland så går vi en

grupp till en park och träffas där. Saken är den att när det gäller barnens situation så är det faktiskt så att vi tänkte att om man kommer man hit, då är det så att då får barnen ha det lite bättre. Sen när vi kom hit det har varit jobbigt, det är en väldigt komplex situation i och med att pengarna inte räcker till.”

Sara och Carolin berättar för oss att de främst vilar och är hemma på fritiden och antyder inte att de skulle ha haft en mer aktiv fritid om de hade en högre inkomst. Både Sara och Carolin beskriver att de har drömmar om att arbeta, främst på grund av den förbättrade ekonomi det skulle leda till. De framstår inte lika rastlösa av arbetslösheten som Tara gör, vilket skulle kunna tolkas som att de upplever sin tillvaro meningsfull som den är just nu.

Ett sätt att se på skillnaderna mellan Sara, Carolin och Taras upplevelser av livet med försörjningsstöd kan alltså vara att de upplever olika hög grad av KASAM. Sara och Carolin har haft försörjningsstöd länge och från ung ålder och är vana vid att ha väldigt lite pengar att röra sig med. De upplever ekonomin som hanterbar och begriplig och har hittat strategier för att klara vardagen bra på en väldigt låg inkomst. De beskriver heller inga önskningar om att ha råd att leva annorlunda, att ha en mer aktiv livsstil eller till exempel ha tillgång till bil. Tara kommer ifrån en helt annan livsstil med fler möjligheter. Hon har svårt att hantera situationen, går back ekonomiskt varje månad och lider tillsammans med barnen som inte har möjlighet att göra aktiviteter på fritiden. Hon upplever heller inte att hon har någon makt att påverka situationen. Sara och Carolin beskriver båda två att makten ligger i deras händer och att vägen ut ur den ekonomiska utsattheten är studier. Både Sara och Carolin studerar i dagsläget vilket gör att de känner sig delaktiga i förändringen och ger deras vardag meningsfullhet. Tara beskriver inte alls samma delaktighet i förändring mot en bättre ekonomisk situation. Hon studerar via SFI och säger att hon spenderar 4 timmar om dagen i en aktivitet från arbetsförmedlingen som hon själv inte vet varför hon går till, hon beskriver också en önskan om att få utnyttja den energi och kunskap hon besitter.

5.7 Arbete för att stärka KASAM i empowerment-arbete?

Antonovsky (1991) beskriver att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att som yrkesperson vid ett eller ett flertal möten stärka en individs KASAM, då den uppbyggs under en hel livstid. Ett möte med en klient kan dock höja klientens KASAM tillfälligt, till exempel vid ett positivt besked eller positiv bekräftelse och feedback. Personen känner sig alltså tillfälligt

stärkt, att jämföra vid motsatsen; en tillfälligt något sänkt KASAM vid ett negativt besked. Antonovsky (1991) förklarar vidare att ett antal situationer med tillfälligt högre grad av KASAM naturligtvis är positivt för individen, och trevligare än ett antal "neutrala" eller negativa möten (Antonovsky, 1991). Ett annat sätt att arbeta för att stärka en klients KASAM på en mer lång sikt är genom motivationsarbete, ett försöka till att hjälpa klienten att själv förändra den livssituation som lett till låg grad av KASAM. Enligt Antonovsky (1991) så kan man få klienter att höja sin grad av KASAM mer långsiktigt genom att motivera dem till KASAM-förhöjande erfarenheter.

I vår första intervju diskuterade vi att ha möjlighet att bekosta de fritidsaktiviteter som sitt barn är intresserad av, Sara:

“ja... jo, just nu så är det ju, asså det är ju bara simningen liksom, och den har ju soc till och med betalat, även fast de inte måste(...) ja, sen beror det ju mycket på vilken handläggare man har, nu har ju jag en handläggare som är väldigt bra och förstående, hon är väldigt snäll.”

Att få resurser att delta i aktiviteter som känns viktiga och nödvändiga för individen skulle kunna vara just en KASAM-förhöjande erfarenhet, att jämföra med att inte ha resurser att bekosta sitt barns simskola och utebli från aktiviteten. Att Sara beskriver sin handläggare som väldigt bra, förstående och snäll kan också det vara höjande för känslan av *hanterbarhet*, det finns resurser som socialtjänsten kontrollerar, som hon har möjlighet att dra nytta av. Ett arbetssätt som ligger i linje med att som yrkesverksam inom socialtjänsten motivera till KASAM-stärkande erfarenheter är MI, Motiverande samtal. MI är ett arbetssätt som vunnit stort gehör i Sverige. Synsättet bygger på att lita på klientens egen kapacitet och presentera klientens olika handlingsmöjligheter samt att fokusera på diskrepansen mellan den önskade verkligheten och den verklighet som klienten befinner sig i- och hur klienten själv kan åstadkomma förändring (Herz & Johansson, 2015).

6. Diskussion

Syftet med denna studie var att ta del av föräldrars upplevelse av att uppbära försörjningsstöd med fokus på barnen och föräldrarnas eventuella strategier för att deras barn inte ska påverkas negativt av den ekonomiska situationen. Dessutom så ville vi veta hur intervjupersonerna upplever kontakten med deras handläggare på socialtjänsten, samt om denne hjälper dem att ta sig ur den ekonomiska situationen. Nedan följer en diskussion kring de resultat vi kommit fram till under resultat- och analysdelen samt en diskussion kring vårt metodval. Efter detta följer ett avsnitt med förslag till vidare forskning.

6.1 Resultatdiskussion

I avsnitt 2.2 beskrivs att studier visar att allt fler hushåll har försörjningsstöd som en stadigvarande inkomst snarare än under en kort period (Stranz & Wiklund, 2012).

Anledningarna att söka försörjningsstöd är därför ofta strukturella så kallade klientegenskaper så som baserade på kön eller hushållstyp och mycket vanligt är att klienter är ensamstående föräldrar, främst mödrar (Stranz & Wiklund, 2012). Vi kan se att våra intervjupersoner följer denna trend. De tre personer som vi intervjuat är alla kvinnor. Två av dem är ensamstående föräldrar, en är gift. Alla tre har haft försörjningsstöd under långa perioder, två av dem har haft försörjningsstöd under många år, den tredje under en period på två år.

6.1.1 Relationen mellan socialarbetare och klient

Under avsnitt 2.5 i tidigare forskning beskrivs hur viktig interaktionen och relationen mellan klient och socialsekreterare är. Både för att lindra skamkänslor för klienten och också för att klienten ska få ta del av all information som behövs för att ha möjlighet att ta del av det bistånd som erbjuds (Sönnerfors, 2005). Den personliga relationen är också en viktig faktor i empowermentarbete framförallt för att individen ska vara mottaglig för hjälp mot förändring (Payne, 2008). I intervju svaren kan vi utläsa att ingen av intervjupersonerna upplever att det får någon hjälp av sin handläggare för att förändra sin ekonomiska situation. Två av tre intervjupersoner har inte ens haft ett personligt möte med handläggaren utan lämnar in en pappersblankett med ansökan om bistånd varje månad och får sedan ett beslut hem i brevlådan och pengar på kontot. Den intervjuperson som hade en bättre relation med sin handläggare beskrev det som positivt om än inte speciellt hjälpsamt för att ta sig ur sin ekonomiska situation. Ingen av intervjupersonerna hade något direkt förslag eller önskan på

hur de hellre skulle vilja att kontakten med, och hjälpen från, socialtjänsten utöver att Tara skulle vilja att normen för barnen höjdes.

6.1.2 Påverkas barn av att leva i hushåll som uppbär försörjningsstöd?

Under avsnitt 2.3 beskrivs att barn kan påverkas negativt av att leva i ekonomisk utsatthet, bland annat genom att hamna i utanförskap på grund av brist på fritidsaktiviteter och prylar som andra barn har (Rädda barnen, 2012). De tre intervjupersonerna hade barn i olika åldrar och alla tre sa att små barn inte lider av att ha föräldrar som lever på försörjningsstöd, men att större barn kan komma att påverkas negativt då de uppfattar skillnader i möjligheter att göra aktiviteter och köpa dyra kläder och prylar i relation till sina kamrater. Angående strategier för att barnen inte ska påverkas negativt av den ekonomiska situationen så beskrev Intervjupersonerna med små barn att de avledde barnen då de ville ha godsaker eller prylar som de inte har råd att betala. Intervjupersonen med större barn uppgav inte att hon hade några direkta strategier utan sa att hon är öppen med familjens ekonomi för att barnen ska förstå varför de måste avstå aktiviteter, kläder och prylar ibland. Sara och Carolin beskrev situationen som hanterbar, Sara tyckte att det var lätt att få pengarna att räcka hela månaden. Dessa två intervjupersoner hade också haft försörjningsstöd under flera års tid. Tara beskrev situationen som mer kaosartad, hon går minus ekonomiskt varje månad och längtar efter att få komma ut och utnyttja sin energi och sina kunskaper. Vi drar paralleller till KASAM vilket är ett mått på hur hanterbar, begriplig och meningsfull en individ upplever att dennes situation är för att se om skillnaderna i upplevelse kan bero på grad av KASAM.

6.1.3 Att stärka KASAM i mötet med klienter

Vi beskriver i avsnitt 5.6 att positiva möten med klienten kan stärka klientens KASAM tillfälligt. Det bästa sättet att stärka en klients grad av KASAM på längre sikt är genom motivationsarbete, att motivera klienten att själv ta sig ur den livssituation som lett till låg grad av KASAM, samt motivera till KASAM-förhöjande aktiviteter (Antonovsky, 1991). Kanske är det just genom att stärka graden av KASAM hos klienten som socialarbetare kan arbeta med empowerment mot förändring? En stark känsla av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet innebär ju en tro på att man har de resurser man behöver för att hantera de utmaningar man möter, vilket ger en ökad motivation till den förändring som behövs. Under samma avsnitt tar vi upp MI (motiverande samtal) som ett tänkbart sätt för yrkesverksamma socialarbetare att motivera klienter till KASAM-stärkande aktiviteter. Precis

som vi skriver i avsnittet så skulle det dock krävas ett helt annat arbetssätt än vad våra intervjupersoners uppger att deras handläggare har idag. Metoden kräver reella möten mellan handläggare och klient, något som våra intervjupersoner också beskriver som önskvärt. MI kan liknas vid en form av korttidsterapi där socialsekreteraren följer och ledsagar klienten över de olika hinder som uppstår på vägen mot förändring (Hertz & Johansson, 2015). KASAM-stärkande aktiviteter skulle här syfta till att både stärka klientens grad av KASAM, men också ge klienten möjlighet till starkare empowerment och makt över sitt eget liv. Vi ser MI som en realistiskt gångbar metod att använda för handläggare på socialtjänsten, med möten där klient och handläggare tillsammans sätter upp målbilder och träffas vid uppföljningsmöten med jämna mellanrum för att samtala om eventuella hinder i klientens arbete mot målet. Förhoppningsvis skulle detta kunna ge klienter en mer positiv bild av socialtjänsten i stort, och kanske skapa en bild av socialtjänsten som en positiv förändringsfaktor snarare än bara en myndighet dit man sänder blanketter med ansökan om försörjningsstöd.

6.2 Metoddiskussion

Metodvalet att intervjua föräldrar med försörjningsstöd är spännande men kantat med fler svårigheter än vi hade trott. Trots att vi hade hjälp av våra handledare Trygged och Grell, med kontakter inom socialtjänsten i våra valda kommuner, så var intresset för att delta i studien svalt och då vi hade en tidsram att hålla så blev de faktiskt utförda intervjuerna färre än vi hade önskat. Informationsbrev som skickades ut till klienter hos försörjningsstöd blev innan studien påbörjats godkända av etikgranskningsnämnden tillsammans med forsknings-PM för *familjepolitik i praktiken*. Vi hade alltså inte möjlighet att byta taktik under resans gång för att få tag på fler intervjupersoner utan fick förlita oss på att klienter lockades av brevet och tog kontakt för att delta i vår studie. Med längre tid på oss och möjlighet att motivera fler personer att delta i studien hade resultatet kunnat bli mer omfattande.

Att motivera klienter i en utsatt situation att delta i intervjuer är svårare än att intervjua exempelvis socialarbetare på försörjningsstödsenheten men ger också ett mycket intressant brukarperspektiv på socialtjänsten som yrkesverksamma socionomer inte kan bidra med. Förfrågan om att delta i studien skickades ut till alla föräldrar med barn under arton år som uppbär försörjningsstöd i våra valda kommuner, men de klienter som faktiskt svarade och deltog har en del likheter. De är alla mammor och har uppburit försörjningsstöd under en

längre tid. Det innebär att vi i praktiken endast har fått information av en speciell typ av klienter vilket kan ha färgat resultatet av vår forskning. Hade vi fått tillgång till intervjupersoner som uppburit försörjningsstöd under kortare perioder så hade resultatet kunnat vara annorlunda. Våra valda teorier empowerment och KASAM har lämpat sig mycket bra för att analysera resultatet och skulle kunna användas igen i liknande studier.

6.3 Förslag till vidare forskning

Vi menar att vårt ämne är intressant, både ur ett barnperspektiv och också ur en yrkesaktiv socialarbetares perspektiv. Synen på, och relationen till, socialtjänsten var sämre än vi hade trott, även för de deltagare som fått försörjningsstöd i flera år. Liknande studier skulle kunna genomföras med fler intervjupersoner och med ett mer specifikt syfte, exempelvis för att få fram vilken hjälp personer i ekonomisk utsatthet upplever att de faktiskt får av sina handläggare på socialtjänsten och också vilken hjälp de upplever att de saknar.

Även barnens perspektiv skulle kunna lyftas fram i en liknande studie, hur lever barn till föräldrar med försörjningsstöd, och har handläggarna barnets perspektiv i åtanke då de beviljar och/eller avslår ansökningar?

Den skillnad vi sett i upplevelsen av hur livet med försörjningsstöd är skulle också kunna forskas vidare på. Vad är det som gör att två av tre intervjupersoner upplevde situationen som fullständigt hanterbar, trots att de levt med väldigt låg inkomst i flera år? Och varför skiljer sig den tredje intervjupersonens upplevelse så drastiskt att hon beskriver sig själv som maktlös och att hon skulle tvingas tigga om hon inte fick hjälp av anhöriga? Kan det ha att göra med att hon har äldre barn, som ställer högre krav?

Intressant vore också att göra enskilda intervjuer med klienter och deras handläggare för att se hur bilderna av relationen, samspelet och hjälpen faktiskt ser ut ifrån de båda olika perspektiven.

7. Referenser

- Bergmark, Å. (2013). Ekonomiskt bistånd: En urholkad stödform. *Socionomens forskningssupplement* nr 34, 28-37. Från <https://akademssr.se/tidningar/socionomen/pdf/forsknings supplementet%2034.pdf>
- Gustavsson, B., Zaidi, A., & Franzén, E. (2007). Financial poverty. *International Journal of Social Welfare*, 67-90. Doi: 10.1111/j.1468-2397.2007.00516.x
- Hanssen, P.-H. (2007). Det intersubjektiva mötet. i O. Rønkense, & P-H. Hanssen (red), *Bära eller brista: kommunikation och relationer i arbetet med människor* (s. 50-71). Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2. rev. och utök. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.
- Lindqvist, R & Nygren, L. (2006). Social teori och socialt arbete. I A. Meeuwisse, S. Sunesson, & H. Swärd (Red), *Socialt arbete, en grundbok* (s. 94-109). Stockholm: Natur och Kultur.
- Lorinkova, N., & Jansen Perry, S. (2017). When is empowerment effective? The role of Leader-Leader exchange in empowering leadership, cynicism and time theft. *Journal of management*, 1631-1654. doi: 10.1177/0149206314560411
- Payne, M. (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Pramling, I; Sommer, D & Hundeide, K (2011) *Barnperspektiv och barnens perspektiv - i teori och praktik*. Liber, Stockholm
- Rauhut, D. (2013). *Barnfattigdom*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Rauhut, D. (2011). *Den besvärliga fattigdomen*. Lund: Studentlitteratur AB.

Rädda barnen. (2014). *Barnfattigdom i Sverige Årsrapport 2014*. Stockholm: Rädda barnen
Från:https://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/samhallets-ansvar/barnfattigdom/rb_fattigdom_2014_klar2_webb_.pdf

Rädda barnen. (2012). *Barnfattigdom i Sverige: Årsrapport 2012*. Stockholm: Rädda barnen
Från:<https://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/samhallets-ansvar/barnfattigdom/Barnfattigdom2012-2-1-%c3%a5ng.pdf>

Socialstyrelsen. (2017). Riksnormen för försörjningsstöd. Hämtad 2017-03-24. Från:
<http://www.socialstyrelsen.se/hittarattmyndighet/ekonomisktbistand/riksnormen>

Socialstyrelsen. (2010). *Social rapport 2010*. Hämtad 2017-04-03. Från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17957/2010-3-11.pdf>

Socialstyrelsen. (2013). *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010 Underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19103/2013-5-36.pdf>

Stranz, H., & Wiklund, S. (2012). Oskälig levnadsnivå: En studie av inkomstnivåer bland ensamstående mödrar med socialbidrag. *Socialvetenskaplig tidskrift* Vol. 19, nr 2, s. 72-92

Stranz, H., & Wiklund, S. (2014). *I välfärdens utkant: Om ensamstående mödrar med socialbidrag och deras barn*. Stockholm: UNICEF Sverige. Från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:776482/FULLTEXT01.pdf>

Swärd, H., & Starrin, B. (2006). Makt och socialt arbete. i A. Meeuwisse, S. Sunesson, & H. Swärd, *Socialt arbete, en grundbok* (ss. 248-264). Stockholm: Natur och Kultur.

UNICEF. (2016). Fakta om fattigdom. Stockholm: UNICEF Sverige. Hämtad 2017-03-20
Från: <https://unicef.se/fakta/fattigdom>

Vetenskapsrådet. (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad 2017-05-03

8. Bilagor

Här redovisar vi vår intervjuguide samt de följebrev som skickats ut till familjer som uppbär försörjningsstöd i våra valda kommuner.

8.1 Intervjuguide

Bakgrund och familjesituation

1. Vilket är ditt kön?

2. Hur gammal är du?

3. Vilken är din nationalitet?

4. Har du, dina föräldrar eller dina far- eller morföräldrar emigrerat till Sverige? Om ja, från vilket land?

5. Vilken är din högsta slutförda utbildning?

6. Har du någon yrkesutbildning eller yrkeserfarenhet?

7. Har du någon anställning? Om ja, i vilken omfattning? (heltid, deltid)

8. Vilket är ditt civilstånd?

Gift/registrerat partnerskap

Sambo

Särbo

Oregistrerat partnerskap

Sambo

Särbo

Skild

Änka/Änkeman

9. Har du barn?

Ja, jag har ___ barn

Nej

10. Hur är din boendesituation?

Hyresrätt i

Lägenhet

Radhus

Villa

Bostadsrätt

Lägenhet

Radhus

Äger en villa

Kvalitativ intervju

1. Du är mamma/pappa till ___ barn, kan du beskriva hur en typisk vardag ser ut i din familj?

2. Får du försörjningsstöd? Har du några andra inkomster? Hur gör du för att få pengarna att räcka till i vardagen?

3. Hur kommer det sig att du behöver hjälp från socialtjänsten?

4. Nu har vi pratat mycket om pengar. Finns det andra sätt för dig att få hjälp för att klara vardagen? Får du hjälp på något annat sätt, kanske från vänner, från någon förening?

5. Har du idag tillgång till förskola? Är det någon annan typ av hjälp eller service som du får? Hur fungerar den hjälpen?

Ditt barn går på förskola/i skolan, vad är din upplevelse av ditt barns förskola/skola?

6. Vad gör du på fritiden?

7. Vad gör ditt/dina barn på fritiden?

8. Vad gör ni i familjen tillsammans på fritiden?

9. Hur brukar helgerna se ut för dig och din familj?

10. Känner du till vilka fritidsaktiviteter som finns i kommunen?

11. Hur upplever du att det påverkar ditt/dina barn att ni lever på försörjningsstöd?

12. Tror du att ditt barn påverkas långsiktigt av att växa upp med förälder/föräldrar som uppbär försörjningsstöd?

Om ja, hur då?

13. Har du några speciella strategier för att ditt barn inte ska påverkas negativt av att växa upp med förälder/föräldrar som uppbär försörjningsstöd?

14. Upplever du att det tillkommer speciella svårigheter i föräldraskapet av att uppbära försörjningsstöd?

15. Pratar ni om ekonomin med barnen?

Om ja, på vilket sätt?

16. Känner du att du har möjlighet att bekosta ditt barn de fritidsaktiviteter hen är intresserad av?

17. Upplever du att det finns speciella tillfällen eller situationer då er ekonomiska situation påverkar ditt/dina barn eller ert familjeliv?

18. Om du tänker några år framåt i tiden. Hur vill du att det ska vara och var vill du bo år 2020?

19. Upplever du att socialtjänsten hjälper dig att uppnå ditt mål om framtiden? I så fall på vilket sätt?

20. Hur fungerar din kontakt med socialtjänsten? Skulle du önska att kontakten såg ut på något annat sätt?

21. Ser du försörjningsstödet som en kortsiktig lösning?

22. Upplever du att din socialsekreterare på försörjningsstödsenheten försöker att hjälpa dig att förändra din ekonomiska situation?

23. Har du förtroende för din socialsekreterare på försörjningsstödsenheten?

24. Vad skulle du säga är det mest avgörande för att du/ni ska kunna ta er ur er ekonomiska situation?

På vilket sätt tycker du att socialtjänsten kan hjälpa dig med det?

25. Är det något annat du vill ta upp eller tillägga som vi inte har tagit upp hittills?

8.2 Informationsblad Socialtjänsten Kommun A

Vill du bidra med dina kunskaper och erfarenheter i ett forskningsprojekt?

Vi har bitt Socialtjänstens enhet för försörjningsstöd i *Kommun A* att lägga med det här brevet tillsammans med alla beslutsbrev som går till familjer med barn den här månaden. Med brevet vill vi informera om en intervjustudie som genomförs av Högskolan i Gävle. Förhoppningsvis vill du vara med i den.

Det finns väldigt lite forskning om vad de personer som har kontakt med socialtjänsten tycker och tänker om sin situation. Därför är det mycket värdefullt om Du kan tänka dig att bli intervjuad – dina kunskaper och erfarenheter är viktiga!

Intervjufrågorna handlar framförallt om:

- Hur ser livet ut för barnfamiljer med ekonomiska svårigheter?
- Hur uppfattas kontakten med socialtjänsten?
- Vilka möjligheter finns att förändra den ekonomiska situationen?

Intervjuerna tar ungefär 1 timme och Du kan själv välja plats: på Högskolan i Gävle, hemma hos dig eller på någon annan plats som känns bra för Dig. Det är helt frivilligt att göra intervjun och Du kan avbryta när som helst. Samtalet kommer att spelas in men ingen obehörig kommer att få veta hur just Du har svarat.

Hör av dig till Pär Grell via E-post, sms, eller telefon om du kan tänka dig att bli intervjuad, eller om du har några frågor.

par.grell@hig.se

070-000 00 00

8.3 Informationsblad Socialtjänsten Kommun B

Information om intervjustudie

Denna intervjustudie görs av Högskolan i Gävle. Den ingår i ett forskningsprojekt som undersöker och jämför hur det är att leva med ekonomiska svårigheter i Sverige, Finland, Tyskland och Polen. För att få reda på hur det är här i Sverige, vill vi intervjua personer som får försörjningsstöd. Det finns mycket forskning om socialtjänsten och de som arbetar där. Men det forskas mycket mindre om vad de personer som har kontakt med socialtjänsten tycker och tänker. Därför är dina erfarenheter och kunskaper viktiga.

Intervjun handlar framförallt om hur livet ser ut för barnfamiljer med ekonomiska svårigheter, hur kontakten med socialtjänsten uppfattas, samt vilka möjligheter som finns att förändra den ekonomiska situationen.

Din medverkan bygger helt och hållet på frivillighet. Det innebär att du när som helst kan avbryta intervjun. Det innebär också att du under intervjun kan välja att avstå från att svara på frågor. Intervjuerna kommer att spelas in och tar ungefär 1 timme. Du kan själv välja plats: på högskolan i Gävle, hemma hos dig eller på någon annan plats som känns bra för Dig. Det bandade materialet kommer att förvaras i ett låst utrymme vid Akademin för hälsa och arbetsliv på Högskolan i Gävle. Ingen obehörig kommer att få veta hur Du har svarat.

Kontaktpersoner

Pär Grell
026-00 00 00
par.grell@hig.se

Sven Trygged
026-00 00 00
sven.trygged@hig.se